

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ім. Г. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» ім. І. СІКОРСЬКОГО

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

REPORTS OF THE IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE "A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES"

м. Харків, 21–22 жовтня 2021 р.

Харків
2021

УДК 740+656+338

ББК 87

Л 93

Головні редактори:

Панченко С. В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, ректор Українського державного університету залізничного транспорту

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Редакційна колегія:

Абашинік В. О. – д-р філос. наук, професор

Бакланов О. М. – д-р хім. наук, професор

Близнюк Л. М. – канд. філол. наук, доцент

Ватуля Г. Л. – д-р техн. наук, професор

Вельш В. – габілітований д-р філос. наук, професор

Даніліян В. О. – канд. філос. наук, доцент

Дудін О. А. – канд. техн. наук, доцент

Змій С. О. – канд. техн. наук, доцент

Колеснік К. Е. – канд. іст. наук, доцент, академік ТАУ

Куценко М. Ю. – канд. техн. наук, доцент

Новіков Б. В. – д-р філос. наук, професор

Павлов В. І. – канд. філос. наук, доцент

Панченко В. В. – канд. техн. наук, доцент

Петрушов В. М. – д-р філос. наук, професор

Соломніков І. В. – канд. екон. наук, ст. викладач

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Устенко О. В. – д-р техн. наук, професор, академік ТАУ

Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету залізничного транспорту (протокол № 9 від 22.09.2021 р.)

Л 93 Людина, суспільство, комунікативні технології : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. 21–22 жовтня 2021р. / відп. за випуск Н. В. Алексєєнко. Харків : ДІСА ПЛЮС, 2021. 340 с.
ISBN 978-617-7927-79-1

УДК 740+656+338

Друкується в авторській редакції

ISBN 978-617-7927-79-1

© Авторський колектив, 2021

J. Galtung divides conflict life cycle into three phases: before violence (attitude / hatred), during violence (behavior / violent actions) and after violence (contradiction). Conflict occurs in the emotional sphere of the human mind and reaches a violent apogee after several stages: discussion, the emergence of conflict, escalation, segregation, outbreaks of violence and destruction. From a violent climax, the conflict turns into the state of short-term or long-term peace.

The scientist notes that the whole history of mankind has developed four traditional ways of resolving conflicts between two parties: 1) A wins, B loses; 2) B wins, A loses; 3) the decision is postponed because neither A nor B feel ready to end the conflict; 4) a compromise is reached, which doesn't satisfy either A nor B. J. Galtung suggested the "fifth way" when A and B feel the opportunity to win but only if they reach common peace. Such a strategy is called the Transcend method of Conflict Transformation by Peaceful Means (The Transcend) and assumes basic human needs (life, well-being, freedom and identity) to be met.

Theoretical research of the Norwegian sociologist J. Galtung is certainly of interest for modeling international relations. His research rejects one-dimensional view of world contradictions and focuses on the multidimensionality of the causes of international conflicts. At the same time, the scientist's theory of peaceful transformation of conflicts is one of the highest and most significant achievements in the field of traditional peacemaking.

References

1. Galtung J. Violence, War, and Their Impact. On Visible and Invisible Effects of Violence. URL: <https://them.polylog.org/5/fgj-en.htm>

ЛЮБИВИЙ Я.В., *д. філос. н., професор*
Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України

Київ, Україна

РЕФЛЕКСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ВІДТВОРЕННЯ ТА КОНСТРУЮВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Наразі людство перебуває у гострій глобальній кризі, котра спричинена цивілізаційним фазовим переходом до нового типу технологій, пов'язаного із впровадження відновлювальної енергетики [3] та штучного інтелекту [4], а також необхідністю попередження руйнівних екологічних загроз, зокрема, катастрофічних кліматичних змін. Це вимагає від кожного члена світового

співтовариства більш високого рівня моральної рефлексії та кардинального посилення відповідальності за власні дії, вироблення нової глобальної ідентичності.

Ідентичність людини виникає ще із доісторичних часів, коли вона була родоплемінною, пов'язаною із тваринними та рослинними тотемами. З виникненням та розвитком цивілізації вона стає орієнтованою на етнос, на державу, націю, тип цивілізації (наприклад, європейська ідентичність) і т. ін. У постіндустріальному суспільстві відбувається швидка зміна ідентичностей, що може призводити до кризи ідентичності як такої. Подолання кризи ідентичності досягається шляхом набуття нею гнучкості, прийняття можливості її множинності. Розвиток ідентичності впродовж історії цивілізації відбувається від її простого відтворення до її цілеспрямованого конструювання шляхом все більш високого рівня рефлексії.

Рефлексія є важливим механізмом регуляції діяльності людини від часу когнітивної революції як першого цивілізаційного трансформаційного кроку, коли вона почала виробляти загальні поняття, осмислювати власні дії, вступати у комунікацію з членами первісного колективу, створювати разом із ними спільні міфи.

Проте, формалізація й інституалізація рефлексії почала розгортатися лише у зрілому соціумі під час другого цивілізаційного трансформаційного кроку, так званого вісьового часу (К.Ясперс) у VIII-II ст. ст. до н.е. [7, 32-50], де помітною точкою відліку було V ст. до н.е., коли у трьох віддалених одна від одної країнах стародавнього світу, – Індії, Греції та Китаї – виникли мораль як рефлексивна форма колективної свідомості, а також філософія як теоретичне та світоглядне обґрунтування цієї моральної рефлексії.

Мораль є результатом рефлексії над моральнісними вчинками, коли ніби «зі сторони», «з другого боку» думки осмислюється сам вчинок з позицій відповідності чи невідповідності його нормам добра. У цей же час виникає логіка як рефлексивна наука, коли, наприклад, стосовно висловлювання, що «ця троянда є червоною», вирішується, чи істинне воно, чи хибне. Приблизно у цей же час виникає на протигагу уявленню про багатьох богів чи духів рефлексивне поняття Єдиного Бога шляхом рефлексії того, що Єдиний Бог не є ні це, ні щось інше конкретне. Теж саме стосується і осмисленої рефлексії естетичного сприйняття, і взаємного визнання у політичній демократії.

В добу Модерна відбувається ще одна, третя цивілізаційна трансформація людства, і разом із нею створюється новий рівень самовизначення та рефлексії ідентичності. Поворотним імпульсом для цього стає, на думку Ф. Фукуями,

революційна діяльність у сфері духа Мартіна Лютера. На переконання останнього, Бога можна досягнути лише із середини нашої власної душі, позаяк «Царство Небесне всередині нас». Ми самі повинні пізнати істину, читаючи самотужки Євангеліє, і істина зробить нас вільними. Опанування вірою вимагає наполегливої пізнавальної й моральної роботи над собою, оскільки «Царство Небесне силою оволодівається». Кожен має бути не просто мирянином, а й священником, що глибоко розуміє Святе письмо й проповідує його ближнім. Ф. Фукуяма зазначає, що «... завдяки Лютеру сформувалося центральне для проблеми ідентичності уявлення про те, що внутрішнє «я» глибоке й має багато рівнів, які відкриваються через особисту рефлексію» [6, 39]. Активна самосвідомість, що базується на рефлексії, вимагає того, щоб людина як носій Царства Небесного у власній душі й власному дусі була гідною. Відповідно до цього людина має творити гідне життя навколо себе й надихати до цього ближніх.

Починаючи від Ф. Бекона та Р. Декарта головною проблемою філософії стає гносеологічна – проблема раціонального рефлексивного пізнання людиною світу й самої себе. Сутністю людини тут визнавалася її рефлексивна самосвідомість. Проте, внаслідок кризи раціоналізму та гносеологізму філософська думка звернулася до поняття екзистенції, коли стало зрозуміло, що рефлексія може бути не лише пізнавальною, а й моральною, естетичною, діяльнісно-практичною та ін. Згідно із цим ідентичність не обмежується чистою вербалізованою самосвідомістю, а охоплює весь життєвий світ людини й занурена у повсякденну діяльність її суспільних відносин.

Завдячуючи новому духовному імпульсу доби Модерну відбувається наукова та індустріальна революція [5], людина отримує можливість не лише задовольняти базові потреби, а й реалізувати власні задуми щодо покращення суспільного життя.

Однак, у останній третині ХХ століття людина зіштовхується із загрозливою для самого існування людства екологічною та соціальною кризою й розпочинається новий глибинний цивілізаційний фазовий перехід. Нову епоху можна назвати постіндустріальною, постмодерною, але на поверхні суспільного життя поки що можна спостерігати лише деякі риси цієї епохи. Врятуватися людству від кліматичної катастрофи можна виключно шляхом інтенсивного впровадження прискореними темпами індивідуалізовану відновлювальну енергетику, – сонячні панелі або вітрогенератор біля кожного будинку, – та енергозберігаючі технології. Новий тип корпоративного

управління, зокрема само менеджмент [2], має зменшити соціальне напруження.

Однак, для цих нововведень потрібна висока суспільна самоорганізація та відповідальна моральна воля громадян. Кожний громадянин має розвинути в собі рефлексивні здібності, щоб самостійно конструювати власну ідентичність [1]. Щоб подолати кризу ідентичності, яка може загострюватися у напружених суспільних відносинах, людині необхідно відрефлексовувати нові соціальні контексти й неартикульовані фонові очікування, що перед нею часто-густо несподівано виникають і, відповідно до цих контекстів й очікувань, конструювати й розвивати свою ідентичність. Це означає, що ідентичність має бути гнучкою, множинною, і водночас такою, що зберігає базові загальнолюдські цінності як орієнтир своєї діяльності. Якщо базові загальнолюдські цінності у діяльності людини до певної міри деформовані, вона має шанс їх переоцінити й рефлексивною роботою над собою узгодити їх із орієнтирами власної діяльності.

Таким чином, світова цивілізація в процесі еволюції декілька разів зазнавала кардинальних трансформацій. Відповідно до цього, кардинальних змін зазнавали рефлексивні механізми трансформації ідентичності. У вісьовий час формуються рефлексивні механізми культури (моралі, науки, релігії, філософії, політичних взаємовідносин і т. ін.) й традиційна ідентичність. У добу Модерну формується ідея рефлексивної самосвідомості індивіда в раціонально артикульованих та екзистенціальних формах, і відповідна до них складна ідентичність, що починає активно конструюватися власними зусиллями особистості. У часи Постмодерна в умовах прискорених технологічних та соціальних змін з'ясовується, що ідентичність може часто-густо піддаватися, зазнавати кризи. Подолання цієї кризи можливе при умові, що людина відрефлексовуючи соціальний контекст та культурні засади власної ідентичності, буде конструювати й реалізовувати нові її виміри, що мають узгоджуватися як із екзистенцією людини, так і з загальнолюдськими цінностями.

Важливо зазначити, що у сучасному суспільстві нікуди не зникли попередні історичні типи ідентичності – і традиційна, і модерна, – вони продовжують існувати поряд із постмодерною ідентичністю. У кожній країні спостерігаються ці три типи ідентичності разом із відповідними рефлексивними способами їх здійснення, хоча і в різних пропорціях.

Ще однією особливістю постмодерного суспільства є високий рівень освіти громадян та наявність вчених-суспільствознавців. Дослідник-

суспільствознавець у ролі пересічного громадянина має повсякденну відрефлексовану ідентичність, зумовлену умовами його життя й водночас у ролі суспільствознавця може досліджувати базові соціальні проблеми, включаючи й проблему ідентичності. Інакше кажучи, йому притаманна подвійна рефлексія ідентичності. Разом із тим, його професійні знання поширюються у суспільстві через систему інституціоналізованої та громадянської освіти. Таким чином, усі прошарки суспільства у тій чи іншій мірі оволодівають знаннями про закономірності функціонування та розвитку соціуму й мають можливість практикувати подвійну рефлексію та конструювати власну множинну ідентичність.

Список використаних джерел

1. Декомб В. Клопоти з ідентичністю. Київ: «Стилос», 2013. 281 с.
2. Лалу Ф. Компанії майбутнього. Путівник до створення організацій спрямованих на наступний рівень свідомості людини. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 2017. 384 с.
3. Рифкин Дж. Третья промышленная революция. Как горизонтальные взаимодействия меняют экономику и мир в целом. Москва: «Альпина-нон-фикшн». 2016. 410 с.
4. Тегмарк М. Життя 3.0. Доба штучного інтелекту. Київ: «Наш формат». 2019. 432 с.
5. Фергюсон Н. Цивілізація. Як захід став успішним. Київ: «Наш формат». 2018. 488 с.
6. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості. Київ: «Наш формат». 2020. 192 с.
7. Ясперс К. Истоки истории и ее цель. *Смысл и назначение истории*. Москва: Издательство политической литературы. 1991. 527 с.

ЗМІСТ

Привітальна промова ректора Українського державного університету залізничного транспорту С. Панченка	3
Привітальна промова проректора з наукової роботи Українського державного університету залізничного транспорту Г. Ватулі	4
СЕКЦІЯ І. ФІЛОСОФСЬКІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ	
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
АБАШНИК В.О. Володимир Чучмарів (1898–1978) як дослідник філософії Спінози	5
АБАШНИК У.В. Геерт Кайль та аналітична філософія в Німеччині	11
АНДРУЩЕНКО В.П. Академічна мобільність як запорука ефективності вищої освіти	15
ГРИНЬОВА Д.А. Антикітерський корабель: історія дослідження	19
ГУЖВА А.А. «Етика Авраама»: назустріч комунікативному розуму	22
ДАНІЛ'ЯН В.О. Соціально-економічні наслідки пандемії COVID-19 для українського суспільства	25
ДАНІЛ'ЯН В.О., ВОРОБІЙОВА А.А., НАГОРНА А.Є. Актуальні проблеми філософської науки в добу глобалізації	28
ДАХНІЙ А. Й. Феномен «позитивно-прекрасної людини» у сучасному світі у контексті екзистенційних мотивів романів Ф. Достоєвського	30
ЗАГОРУЛЬКО О.А. Еволюція поглядів Євгена Чикаленка щодо вирішення аграрного питання в Російській імперії	40
КОММЕДАЛ О. Johan Galtung's theory of structural violence and peaceful transformation of conflicts	45
ЛЮБИВИЙ Я.В. Рефлексія як механізм відтворення та конструювання ідентичності: цивілізаційний аспект	47
ПАВЛОВ В.І., АГУЛОВ В.В. Г.-Г. Гадамер: герменевтичний метод як «універсальний аспект філософії»	52
ПЕТРУШОВ В.М. Людвиг Вітгенштайн і його «логіко-філософський трактат» (до 100-річчя виходу у світ)	59
САБАДУХА В.О. Метафізична теорія особистості як відповідь на глобальні виклики	65

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

**REPORTS OF THE IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE “A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE
TECHNOLOGIES”**

м. Харків, 21–22 жовтня 2021 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times ET.
Умов. друк. арк. 19,76. Наклад 120 прим. Замов. № 1019/9-21.

Видавництво ТОВ «ДІСА ПЛЮС»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ДК № 4047 від 15.04.2011 р.
61029, м. Харків, шосе Салтівське, буд. 154. Тел. (057) 768-03-15,
e-mail: disadruk@gmail.com

Надруковано з готових оригінал-макетів у друкарні ФОП Петров В. В.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 2400000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 778-60-34.
e-mail:bookfabrik@mail.ua